

Samota

Samota u sv. Terezie

T. Alvarez, OCD

„Být v samotě“, „toužit po samotě“, „o samotě s Bohem“, „modlitba a samota“ atd. jsou časté výrazy v Tereziiných spisech.

1. Tereziina láska k samotě

U člověka jako Terezie, s psychikou tak sociální a komunikativní, se na první pohled zdá být v nesouladu, její nepopiratelné tíhnutí k samotě. Ale není tomu tak. Vztahovost a samota se vzájemně integrují a doplňují. Ona sama se nazývá „přítelkyně přátel“ a zároveň „vždycky jsem přirozeně tíhla k samotě, přestože jsem jí moc neměla“ K75,2. Terezie ji má ráda od dětství (1,6). Toto tíhnutí se zdůrazní, když se stane karmelitkou, až to vyvolá obavy u formátorek (4,9). Je přesvědčená, že samota je pro povolání karmelitky přirozená K 75,2; H 5,12. Když dospěje k vysokým stupňům mystické zkušenosti, „samota – píše – byla mou útěchou“ Ž 25,15. A opakuje to: „být sama mne vůbec neunavovalo“ R 1,6. V jednom rozhovoru říká Pánovi: „jestliže se něčím může podpořit život bez Vás, je to samotou“ Exclamaciones 2,1. Jestliže samota a přátelství jsou integrující základy její psychiky, podle ní převažuje první. Nad ní se rozvíjí její kontemplativní život a na ní postavila svou pedagogiku modlitby.

2. Samota a modlitba

V jejím typickém způsobu chápání modlitby jako „přátelství s Bohem“, Terezie věří, že samota je implicitní a v jistém smyslu i nutná. Nutná kvůli intimitě a bezprostřednosti v přátelství. Modlitba je „přátelství o samotě“. Ale „o samotě“ láskyplně: „o samotě s tím, od něhož víme, že nás miluje“. Pojem „víme“ vyjadřuje přesvědčení víry. Následující „nás miluje“ vyjadřuje lásku přítele. Zatímco idiom „o samotě“ vyjadřuje požadavek intimity a bezprostřednosti, aby se vytvořila atmosféra přátelství. Proto, abychom se naučily modlit, radí: „Kdo se začínají věnovat modlitbě... mají zapotřebí zvyknout si přebývat v samotě“ Ž 11,9. Touha po samotě je dobrým kritériem k rozlišení autenticity modlitby: „Působí-li v ní Boží Duch... touží žít v samotě, aby se lépe mohla těšit z takového dobra.“ Ž 15,14. Mladým čtenářkám Cesty o tom píše: „zvyknout si na samotu je pro modlitbu velká věc; toto má být základem tohoto domu“ C 4,9. Začátečník „nepotřebuje křídla, aby ho mohl jít hledat, ale má zůstat v samotě a hledět na něho uvnitř sebe“ C 28,2. Terezie potvrzuje celou tuto lekci tím, že uvádí Ježíšovo chování a slovo: „Již víte, že nás učí Jeho Velebnost, abychom byly o samotě, jak to činil i On vždy, když se modlil“ C 24,4. Tento evangelijní základ je důležitý: Ježíš, tak společenský a přátelský ve svém rodinném i veřejném životě, hledá chvíle, aby byl o samotě s Otcem. Píše: „Ježíš to dělal ne z nutnosti, ale pro naše poučení“ C 24,4.

3. Samota a kontemplativní život

Příkaz „o samotě“, jež T dala karmelským čtenářkám, klasické mnišské heslo překládá „soli Deo“, žít jedině pro Boha. Podle ní je základem kontemplativního života. Jakmile založila Karmel sv. Josefa v Avile, dává ho jako důvod života čtyřem mladým, jež ji následují: „samotné s Ním samotným“. „O samotě s Ženichem Kristem“: „ty, které se chtějí o samotě kochat svým ženichem Kristem, o to mají stále usilovat... samotné s Ním samým“ Ž 36,29. Opakovaně zdůrazňuje, že se jedná o „o samotě“ radostné a kvůli lásce: „samota je její útěchou“ Ž 36,26; srov. Z 5,16; 31,46; H 5,1,3. Cit pro klauzuru, která je přijímaná jako zasazení kontemplativního života, není vzdálením se, ale koncentrací pozornosti a lásky. Komunita žije od základu příkázání lásky – „zde mají být všechny přítelkyně“ – aby v komunitě uskutečnily společenství s Kristem a s Bohem. K tomu není nutné jít na poušť: klauzura je sama o sobě oázou samoty v městě. Uvnitř klauzury bude cela každé karmelitky samotou v samotě. A také poustevny, rozeseté po zahradě, mají funkci poslední intenzivní samoty. Na konci svého života na jedné z posledních stránek Zakládání píše: „Kdo to neprožil, nemůže uvěřit, že při každém založení nás zaplaví úžasná radost, když už jsme v klauzuru“ Z 31,46

4. Samota a mystická zkušenost

Na nejhlubší rovině se samota stává jednou ze součástí mystického života, v zkušenosti přítomného Boha, který je ale skrytý závojem víry, a proto chybějící. Tématu samoty, zapříčiněné nepřítomností Boha, Terezie věnuje 20. kapitolu Života. Na jisté výši zkušenosti Božího tajemství se mystik cítí naplněný jistou tenzí ducha, kterou Terezie opisuje silnými výrazy: působí „novou cizotu vzhledem k věcem této země“ (8). „Povznese se (duše) nad sebe a nad všechno stvořené, a Bůh ji odcizí všem věcem, že ... nikdo ji nemůže dělat společnost, ani by to nechtěla, touží jen zemřít v oné samotě“ (9). Zdá se jí, „že Bůh je tehdy velmi vzdálen“ (9). Cítí se být „daleko od Dobra, které v sobě zahrnuje všechno dobro“ (9). Stejně jako později Jan od Kříže i Terezie použije biblický

symbol opuštěného ptáka: „Tímto sdílením roste touha a extrémní osamocení s bolestí tak jemnou a pronikavou, když duše zůstává v oné poušti, může tehdy doslovně říci – a našťastí to řekl královský Prorok (David), když prožíval tuto samotu...: Vigilavi et factus sum sicut passer solitarius in tecto; a tehdy se mi připomíná tento verš, se mi zdá, že platí o mně. A utěšuje mne, že i jiní lidé, a takoví, zakusili tak krajní samotu“ (10). „Jindy se mi zdá, že má krajní potřebu Boha, a kde chodí, tam říká a ptá se sama sebe: Kde je tvůj Bůh?“ (11). „Jindy jsem si vzpomněla, že sv.Pavel říkal, že je ukřižován světu“ (11). „Je to tvrdé mučednictví rozkošné“ (11). „Dobře chápe, že nechce nic jiného než Boha“ (11). Uzavírá: „Nyní žiji stále v tomto stavu“ (12). V jejích padesáti letech, kdy píše Život. V napětí mezi věcmi země a nebem. Ulehčením je mystický pocit přítomnosti Krista. Ale když přestane tato přítomnost, „zůstává ve velké samotě“ H 6,8,5. Zde je samota ve významu „saudade“, jako když vypovídá o zakončení mariofanie v Ž 33,15 (K 277,1). Ale tato „saudade“ je nostalgii po nebeské budoucnosti.

(Přeloženo z knihy *Diccionario de Santa Teresa de Jesús*, Monte Carmelo, Burgos 2001.)

Jan má se samotou živou zkušenost. Trpěl samotou jako dítě a jako muž, později v ní zakořenil jako mystik. „S oporou i bez opory“ zakusil každou situaci „opuštěného ptáka“. Později se samota stala hledanou situací, požadovanou jeho vnitřním povoláním, druhotnou ale důležitou složkou jeho úspěchu nebo osobní realizace, realizace zaměřené na dosažení cíle těsné intimity s Bohem v Kristu skrze Ducha. Okoušel také samotu přírody a opěvoval ji: „Lesní osamělá údolí jsou klidná, líbezná, svěží, stinná, plná sladkých vod a rozmanitostí svého stromoví, a ve sladkém zpěvu ptáků působí nesmírné osvěžení a rozkoš pro smysl, poskytují občerstvení a odpočinek ve své samotě a mlčení. Těmito údolím je pro mne můj Milovaný“ DP 14,7.

Samota má pro Jana hodnotu lidskou i náboženskou. Ale především po ni touží, protože touží po uskutečnění sjednocení se samotným Bohem a po odpovědi na absolutní volání, jež ho žádá a ukládá mu snášet absolutní samotou. Cítil samotou chlapce sirotka, ale také samotou muže, který má jisté určení a silně cítí volání k věrnosti převyšující každé smlouvání a mimo očekávání a ostatní tlaky okolí. „Pro slova tvých rtů jsem zachovala cesty tvrdé“ N 2,21,5. Není mu neznámá ani drsná samota pronásledovaného a vyhnance: Řekněte, jak v cizí zemi,/ kde jsem oplakával Sión,/ mám zpívat radostí... B 10,35-39.

Samota byla důsledkem jeho povolání a jeho rozhodnutí vsadit svůj život na jediný ideál. Nikdo mu ji neobjednal, je to jeho životní plán, který mu ji ukládá nebo mu ji uděluje: sjednocení s Bohem. Tohoto dobrodružství, které je tak přímočaré a radikální, tak rozhodné a absolutní, tak převyšující každý relativismus, smlouvání a kompromis, dosáhl za cenu samoty. Intimita s Bohem je cílem, samota je předchozí podmínkou a logickým důsledkem dosažení cíle. Jinde (viz poušť) je zvláštní, jak hledá samotou a jak si ji buduje tam, kudy kreslí životním cikcakem přímou linii věrnosti svému ideálu čisté a totální lásky ke Kristu. Překročil sliby své mladosti v noviciátě (samota) a svých studií plánem dobrého obročí na dvorci v Duruelu, Alcalá a Avile, ve vězení (zkušenost vnucené a dobře zužitkované samoty, kreativní samoty, manifestace věrnosti a rezistence). Vskutku ho prodlužuje novou etapou pouště v El Calvario; a ještě po etapě činnosti v Baeze a Granadě, zdá se v Segovii, stojaté vodě pokoje v samotě; ale La Peñuela, jeho poslední místo, uložené a preferované jako jeho vytoužený prostor samoty „Zítřejší odjíždím do Ubedy, abych se vyléčil z jakýchsi teplotek, pro něž (protože je to už více než osm dní, co mě postihují každý den, a nemohu se jich zbavit), zdá se mi, budu potřebovat lékařskou pomoc, avšak s úmyslem hned se sem zase vrátit, protože opravdu se v téhle svaté samotě cítím velice dobře“ K 31.

1. Cesta samoty. Symbolismus

Samota v Janově učení mimo to, co můžeme vytáhnout z jeho života, je prvořadým symbolem, který představuje to, co je pozitivní, toužené. Je, konečně, Boží milostí, darem pro člověka.

a) Její sémantická hodnota se mění podle kontextu, v kterém ji poutník hledá: první je *klid domu* člověka, který v prvních nocích nebo očistkách dospívá k jakési minimální svobodě, autonomii, odcizení nebo abstrakci jiných lásek, zálib, idejí a prací. „Jenom tím, že si začaly trochu zahrávat s nějakou náklonností, a to ještě pod zdáním dobrých rozhovorů a přátelství, připravovaly se pozvolna o ducha a zalíbení v Bohu a ve svaté samotě“ V 1,11,5. Samota čelí nebezpečnému působení chutí (apetitos). Je to ideál, který máme dosáhnout, podobá se svobodě a sebeovládání, je v prvních krocích jednoduše uspořádání citů a soudržnost s ideálem povolání.

Aktivně hledaná a praktikovaná samota je manifestací zrelativnění celé zkušenosti a zprostředkování na cestě k Bohu, která by nebyla teologálním životem. Na první pohled má pasivní a patetický aspekt, ale je také cvičením naučitelným a uskutečnitelným. Vzdělávat víru, naději, lásku očištěným rozumem a svobodnou a odpoutanou vůlí znamená naučit se sanjuanistické samotě v jejích fázích převážně aktivních (V 2,18,3; 23,4 atd.).

b) Ale sanjuanistická samota je víc zkušeností, jež vyjadřuje známky a účinky pasivní temné noci nebo pasivní očisty ducha: když Bůh začíná udělovat kontemplaci, uvede člověka na poušť, jeho vědomí před Bohem nechá samé a obnažené. Je to kvůli lásce a intimě, ale člověk to vnímá jako událost „opuštěnosti a cizoty“, odcizení a vyhnanství, prázdnoty a temnoty, „opuštěnosti a bezmoci“: „Pro tento stav se mají přirozené činnosti ztratit ze zřetele, a k tomu dojde, jak říká prorok, když dospěje duše co do těchto svých mohutností do samoty a Bůh jí bude promlouvat k srdci“ V 3,3,4. „Samotnému Bohu“ odpovídá „sám člověk“ bez přílnutí, obnažený od všeho nepravého a pokrytého jedině svou hodnotou syna a svými milostmi a vášní snoubenky. Sám člověk je člověk připravený pro vztah bez lstí a masek, člověk čistý. Samému Bohu, člověk v samotě. Samota v myslí, paměti a vůli, tj. svoboda, usebrání v jediné chuti Boha, dokonalost v jediné lásce, jedinstvo „oltáře, na kterém je Bůh uctíván chválou a láskou, a jenom on v ní přebývá“ V 1,5,7. Proti modloslužbě samota zájmů, výlučnost lásky. Bůh je žárlivý, žádá věrnost, vylučuje nevěru, požaduje úplnou pozornost, ukládá nakonec tuto samotou. Samotu, protože Bůh sám žádá „zůstávat o samotě s láskyplnou pozorností k Bohu“.

2. Modlitba o samotě

Toto „o samotě“ je původně fyzickou charakteristikou oranta a způsobem modlitební praxe, doporučuje *modlitbu na opuštěném místě* podle vzoru Mistra V 3,36.39.40.42.44; ale hlubší čtení nám říká, že sanjuanistická samota je teologální dimenzí existence. Opravdu, toto „o samotě“ nevyklučuje, nýbrž vyžaduje církevní společenství a služebné zprostředkování, protože „je vlastností pokorné duše, že se neosměluje jednat s Bohem sama a že se nemůže uspokojit bez lidského řízení a rady“ V 2,22,11. Samota není fyzická (ústraní) ani mentální (usebrání), je afektivní, je teologální. Víra je základem samoty, ona jediná je „nejbližším a přiměřeným prostředkem, aby se duše sjednotila s Bohem“ V 2,9,1. Janovi se nelíbí osamocená cesta soběstačného člověka, jeho učení o samotě není doporučením autonomie a prosazením „libre examen“ ve vztahu k Bohu: jeho samotě se naučíme ve společnosti, v „provázení“, řekli bychom dnes: Běda samotnému! V 2,22,12, protože „d'ábel přemůže ty, kdo si chtějí sami vědět rady v Božích věcech; dva spolu mu odolají, totiž učedník a učitel, kteří se spojí v poznávání a konání pravdy“ V 2,22,12. Samota je teologální, není podmínkou osamocení na cestě k Bohu, tato samota nevyklučuje, nýbrž požaduje církevní společenství a přátelství. Tato cesta se děje v provázení. Hodně jeho výroků doporučuje toto provázení: Výr 5.7.9.11.27, atd.

Máme tedy *aktivní samotu*, která se dá naučit, praktikovat, je doporučovaná. V ní se děje aktivní očista vůle. „Jedině Bůh“, to je stálý a opakující se refrén sv. Jana. Ve svých dopisech doporučuje, zdůrazňuje a touží po samotě ženského Karmelu jako po institucionalizované praxi samoty, jako po radikální sázce na samého Boha. Je to panenství srdce, jež se vyjadřuje a požaduje klauzurou, ústraním, hledáním osamocené místo a intenzivní pozorností do nitra. Klášter a poušť jsou vnější a prostorová znamení vnitřního hledání, šifry náboženského a životního programu, znaky absolutního nároku a, jako takového, absolutně nemožného: jediné Bůh.

3. Hluboká a prostorná samota

Ve chvíli pasivní temné noci je samota očištnou zkušeností, kterou provází opis duchovní temnoty této strašné zkoušky: „k tomu se přidává způsobeno samotou bezútěšnosti této noci, i to, že nenachází útěchu ani oporu v žádném učení, ani u žádného duchovního učitele... zdá se jí, že oni nevidí to, co vidí ona, mluví k ní, aniž by cokoli chápali, a tak se jí místo útěchy dostává nové bolesti“ N 2,7,3, protože „i to, v čem obvykle nacházela nějakou oporu, také skončilo se vším ostatním a že není nikoho, kdo by s ní soucetil“ N 2,5,7. Noc „spočívá v tom, že se cítí být bez Boha, trestaná a odvržená a Jeho nehodná... a stejnou bezútěšnost zakouší ze všeho stvořeného, a pohrdání, zvláště od přátel“ N 2,6,2-3. Někdy uprostřed těchto temných a milostných bolestí duše cítí ve svém nitru jisté společenství a sílu, „které ji natolik provázejí a posilují, že končí-li pro ni tato zátěž skličující temnoty, cítí se častokrát osamělá, prázdná a bázlivá“ N 2,11,7, jako kdyby toto společenství podtrhovalo samotou, jako učedníci v Getsemani spali a nevěděli, místo společenství spíše činili samotou trpícího Mistra tíživější. :: Ani Bůh, ani přátelé, ani učitelé, samota s „krutou duchovní smrtí asi tak, jako kdyby byla pozřena nějakou obludou a v jejím břiše by se v ponurosti cítila být stravována“ N 2,6,1.

a) Noc je především „*prostorná samota*, kam nemůže přijít žádné lidské stvoření, jako nesmírná poušť, která v žádném směru nemá konce, (cítí), že je pozdvižena nad všechno stvoření“ N 2,17,6. Pro člověka, který se přibližuje k Bohu, je samota nedosažitelná. Je to Bůh, který se přibližuje svou milostí a láskou k člověku a odcizuje ho sobě samému a světu dřív, než ho zahrne do svého božského bytí. Jestliže aktivní samota byla úmyslem výlučného, intimního, skrytého a bezpečného společenství, jestliže hrála úlohu ve fyzickém ústraní a usebrání a odloučení, je to proto, aby přiměla člověka k požívání vnitrobožského společenství. Prochází přes pasivní a bolestnou fázi v noci, kdy je samota zjevením Boží vzdálenosti vzhledem k ostatní skutečnosti nebo zkušenosti. Kdo se přiblíží, odcizuje se, odděluje se a vystavuje nebezpečí, „protože Milovaný není než sám, venku v samotě a tato duše musela vyjít a vykonat čin tak vzácný a heroický... je třeba, aby vyšla sama, nepozorovaná, když její dům již odpočíval... a (je třeba, aby) vyšla v noci, když usnuli a odpočívají všichni domácí jejího domu“ N 2,14,1.

b) Současně s tím, jak se samota zakouší jako potupa, začíná být milostí, novým, zvláštním, jedinečným a bezpečným způsobem *kommunikace se samým Bohem a o samotě*. Ale v tomto bodě se již nemluví o samotě jako absenci společenství, nýbrž jako o komunikaci bez účasti smyslů, mohutností nebo psychického zprostředkování řádné zkušenosti. Samota je již mystickým pojmem. Samota, nakolik byla aktivní, byla způsobem sanjuanistického sebezáporu, a proto je aktivní jako postoj, který je třeba kultivovat, „protože k tomuto vnitřnímu božskému cvičení je rovněž potřebná samota a odcizení ode všech věcí, které by se duši mohly nabízet“ DP 16,10; ale nakolik je pocitem spojeným s nocí, je produktem pasivně přijatým v božské komunikaci, kde každá jiná komunikace je hlukem a bez chuti.

c) Počátek etapy kontemplanace, její zvláštnost a novost, se často popisuje pocity samoty, jakoby samota byla jiným jménem kontemplanace, spíše než její nutnou podmínkou. Její přítomnost je v protikladu k prostředkům vlastním meditaci a v této etapě je především pasivním postojem, který se ale ? usnadní jistými cvičeními, která mají upřednostnit činnost přirozených schopností, péči a starost o určité materiální úkony nebo cvičení myšlení nebo činnosti. Tato samota je synonymem svaté nečinnosti, mentálního a afektivního usebrání, aktivní pasivity a

láskyplné pozornosti, vnitřní nečinnosti a duchovnímu naslouchání. Nejbohatší texty s tímto obsahem se nacházejí v popisech a v polemickém kontextu pojednání o třech slepcích. „Neboť když se duše přibližuje k tomuto stavu...nezneklidňuj jí péčí a starostmi o více nebo méně nízké věci, nýbrž uveď ji do největšího možného odcizení a osamění“ ŽP 3,38. A dokonce i „aktivní láskyplná pozornost“, dobrovolně opatřená, může rušit: „musí zapomenout i na cvičení láskyplného uvědomění... má ho využít, když necítí, že je uvedena do samoty nebo do vnitřní nečinnosti nebo do zapomenutí nebo do duchovního naslouchání“ ŽP 3,35.

Samota je známka kontemplace, účinek nebo doprovodný rys Božího působení. Jan se namáhá, aby to dal pochopit zpovědníkům, kteří ignorují jemné způsoby Ducha sv. Samota je pokoj, jemnost, mír a mlčení. To všechno je ovocem komunikace bez aktivní účasti smyslu a lidských mohutností. „A trošička z toho, co Bůh koná v duši v této svaté nečinnosti a samotě, je nedocenitelné dobro“. Ale protože tento dar je tak skrytý, zachytí se ve vědomé zkušenosti jako „odcizení a odklon od všech věcí s náklonností k samotě a omrzlost všemi tvory a světem, ve sladkém nadechnutí lásky a života v duchu“ ŽP 3,39. Pro Janovu pneumatologii je příznačné, že opakovaně přisuzuje tuto zkušenost a růst počátečné kontemplace činnosti Ducha svatého a popisuje ji jako důsledek jeho důvěrného pomazání ŽP 3,45.46.54.63.

4. „Samota zvučící“

Rozvoj nebo opakování tohoto učení se nachází v komentáři k verši „samota zvučící“ DP 14-15,26-27, kde se samota rozumí a vysvětluje jako zvláštní *mystická milost*, kterou teolog interpretuje ve vztahu ke zkušenosti stvoření, nakolik je harmonická, a ve vztahu k estetickému a mystickému citění zároveň s krásou světa jako účastí na božské kráse. V tomto je identický se smyslem verše „umlčená hudba“. Milost, která je „silné a bohaté sdílení a záblesk toho, co On je sám v sobě, v kterém duše cítí toto dobro věcí“ DP 14-15,6?. Symbolická zkušenost světa jako zkušenost Boha. V Janově mystické estetice je samota zkušeností Boží krásy v jeho stvoření a zároveň zkušeností krásy stvoření v Bohu. A v samotě, bez jiných prostředníků než je přímé božské sdílení „podstaty k podstatě“, v které se uzdraví všechno smyslové, popřené v předešlých etapách. Tam všechny úzkosti smyslů se považovali za hluk a rušení, ale nyní všechno je umlčená hudba a zvučící samota.

Tato milost zvučící samoty je podle Jana vázaná na zkušenost tajemství Ducha svatého, nakolik je přítomen v stvoření. „Duch Páně naplnil povrch země a tento svět, který v sobě zahrnuje všechno, co on učinil, má hlas vědění; jím je zvučící samota, o níž pravíme, že ji zde duše poznává, a jež je svědectvím, které o Bohu všichni (sami) sebou vydávají. A nakolik duše přijímá tuto umlčenou hudbu nikoli bez samoty a odcizení se všem vnějším věcem, nazývá ji umlčenou hudbou a zvučící samotou, o které říká, že je to její Milovaný“ DP 14-15,26. Tedy v Janově slovníku poukazuje na zvláštní způsob sdílení. Tj. sdílení nebo mystická milost bez předsudku, jež předpokládá umělý projev, následující po meditaci. Zvučící samota se oceňuje a opisuje jako bezprostřední mystická milost, i když ne tak čistá a vysoká jako poslední samota přetvářejícího sjednocení. „Protože jako noc před východem svítání není ani úplně nocí ani úplně dnem, nýbrž, jak se říká, pološerem, i tato samota a božský klid nejsou ani s plnou jasností utvářeny božským světlem ani nejsou ponechány bez jakéhokoli podílu na něm. V tomto klidu je vidět rozum, jak je povznesený se zvláštní novostí nad veškeré přirozené chápání k božskému světlu, na způsob někoho, kdo po dlouhém spánku otevře oči světlu, které neočekával“ DP 14-15,23-24.

Dřív vysvětlil obsah a podmínky této milosti mystickou apologií „opuštěného ptáče“. Svátá Terezie a jiní rozšířili tento citát žalmu 101,8 „sicut passer solitarius in tecto“, aby promluvili o mystické samotě, jež působí božské sdílení v počátečné kontemplaci. „Třetí vlastností osamělého ptáka je, že je obvykle sám a nestrpí u sebe žádného jiného ptáka, nýbrž, posadí-li se u něho jiný pták, odlétá. A tak i duch je v této kontemplaci v samotě ode všech věcí, obnažený od nich všech, a nestrpí u sebe nic než samotou v Bohu“ DP 14-15,24. Trvá na této vlastnosti kontemplace jako druhu samoty: Milovaný „je také zvučící samotou. Což je skoro totéž co umlčená hudba; protože ačkoli je tato hudba umlčená, co se týče smyslů a přirozených mohutností, je samotou velmi zvučící pro mohutnosti duchovní. Protože tím, že jsou osamělé a vyprázdňené od všech přirozených forem a vjemů, mohou snadno přijmout v duchu velmi zvučně duchovní zvuk vznešenosti Boží v něm i v jeho tvorech“ DP 14-15,26. Samotu tedy chápe jako sdílení v mlčení vnějších mohutností.

5. „V samotě žila... a v samotě ji vedl“

Zpěvy 34-35 Duchovní písně jsou nejlepším zpěvem na samotou. Vychází z výkladu citátu z Ozeáše a zdrží se širokým vysvětlováním toho, co přináší bolestná samota noci, ta, které se vydala nevěsta, aby ukázala svou čistou a bezpodmínečnou lásku. Zpěvy výlučnosti a intimity: „neboť jen v milování je mé cvičení, jediným oním vlasem, a jedním z mých očí jsi byl zraněn“ atd., přetékají ve výrazech výlučnosti lásky a víry. Odevzdání a vytrvalost, tak ochotná v první noci a tak zdatná a odvážná v druhé noci, to nechtění jiné společnosti, to rozhodnutí „hrdličky, která se nespojí s jinými ptáky“, vede k tomuto způsobu sdílení a sjednocení bez prostřednictví, kde Bůh „v ní jedná a sdílí se jí jen sám, ne již prostřednictvím andělů, ani prostřednictvím přirozené schopnosti“ DP 35,6.

Vzpomínajíc na téma hrdličky v romanci Fontefrida popisuje Jan tuto poslední samotu: duše „nechce vůbec odpočívat v ničem ani být doprovázena jinými náklonnostmi; nařiká v samotě ode všech věcí, dokud nenajde svého Snoubence a není plně uspokojena“ DP 34,5.; nyní již vidí naplněnou svoji žádost, „protože když duše dospěje k tomu, aby se utvrdila v klidu jediné a samotářské lásky Snoubence...nachází tak příjemné sídlo v Bohu a Bůh v ní, že není zapotřebí jiných prostředků ani učitelů, aby ji zaměřovali k Bohu, protože jejím vůdcem je už Bůh a jeho světlo. Protože se na ní plní to, co slíbil u Ozeáše slovy: Uvedu ji do samoty a tam budu mluvit k jejímu srdci“ DP 35,1. V samotě se sdílí a sjednocuje On v duši: „protože promlouvat jí k srdci znamená uspokojovat jí srdce, které neuspokojí nic menšího než Bůh“ DP 35,1.

Toto sdílení bez prostředků a v samotářské intimitě je sanjuanistickou samotou ve vlastním smyslu. Bolestná samota, úzkostné bolesti samoty a opuštěnosti vedou k této obývané samotě, plné potěšení a plodnosti: „je zvláštní tato vlastnost, kterou mají milovaní, že si libují víc v tom, aby se radovali o samotě, bez všech tvorů, než v nějaké společnosti. Protože, i když budou spolu, jsou-li v nějaké cizí společnosti, která je tam přítomna, třebaže nemusejí jednat ani mluvit skrytěji před ní než mimo ni, a samotná společnost s nimi nejedná ani nemluví o ničem, stačí, že tam je, aby se neradovali podle své chuti“ DP 36,1.

Bůh postupně zaměstnává pozornost člověka, pomalu se zmocňuje jeho ducha a jeho těla a dbá o jeho samotu. Vtělením se činí jeho společníkem a skrze víru a kříž člověk zůstává vydán jeho moci a milosti. Na začátku se vytvoří jistá aktivní samota, kterou se odloučí a skutečně si zvolí jediné Boha a Bůh, který přijímá jeho nabídku-oběť, zúplní dílo jeho samoty tím, že ho očistí samotou noci, tam se člověk naučí zvláštnímu způsobu přátelství ve víře, které mu Bůh nabízí a z tohoto styku v samotě člověk vychází uschopněn těšit se z obývané samoty v nejužší intimitě s tím Bohem, který žije v společenství osob a touží uzdravit naši vrozenou samotu svoji láskyplnou společností.

(Přeloženo z knihy *Diccionario de San Juan de la Cruz*, Monte Carmelo, Burgos 2000.)